

UDK:801.8.12

Baxora YUNUSOVA,

Samarqand davlat universiteti o'qituvchisi, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail:yunusovabakhora@gmail.com

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti dotsenti S.Yuldasheva taqrizi asosida

FRAZEOLIGIK BIRLIKLARNING KOMBINATOR XUSUSIYATLARI

Аннотация

Maqolada frazeologik birliklarning kombinator xususiyatlarini o'rganish jarayonida yondashuvlar, frazeologizmlarning leksik sathdagi kombinatsiyalari, frazeologik birliklarning kombinator xususiyatlari obrazli hamda lisoniy omil jihatidan tahlil qilingan.

Ключевые слова: emik birlik, ichki bog'lanish, paradigmatic, sinergetik qonuniyatlar, sintagmatik, tashqi bog'lanish, valentlik, verbosentrizm.

КОМБИНАТОРНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

Аннотация

В статье анализируются подходы к изучению комбинаторных свойств фразеологизмов, сочетаний фразеологизмов на лексическом уровне, комбинаторных свойств фразеологизмов с точки зрения образного и языкового факторов.

Ключевые слова: эмическое единство, внутренняя связь, парадигматика, синергетические законы, синтагматика, внешняя связь, валентность, вербосентризм.

COMBINATOR CHARACTERISTICS OF PHRASEOLOGICAL UNITS

Annotation

In the article, approaches to the study of combinatory properties of phraseological units, combinations of phraseology at the lexical level, combinatorial properties of phraseological units are analyzed in terms of figurative and linguistic factors.

Key words: emicunity, internal connection, paradigmatic, synergetic laws, syntagmatic, external connection, valence, verbocentrism.

Kirish. Frazeologik birliklarning kombinator xususiyatlarini o'rganish jarayonida ikkita yondashuv ko'zga tashlanadi: ichki bog'lanish va tashqi bog'lanish. Frazeologik birliklarning tashqi sintagmatik aloqasini matn qurshovida o'rganish, frazeologik birlik tarkibiy qismlarining o'zaro bog'liqligini aks ettiruvchi ichki sintagmatik aloqani tahlil qilish haqidagi fikrlar tilshunoslikka oid asarlarda ko'zga tashlanadi. Ikkinchi yondashuvda olib borilgan izlanishlarda frazeologik birliklarning semantik xususiyatlarini belgilovchi psixolingvistik jarayon sifatida sintagmatik munosabatlar yordamida frazeologizmlarning birliklari o'zaro bog'lanadi va nutqiy tuzilma hosil qilish uchun o'zaro birikadi, deb ta'kidlanadi.

Adabiyotlar tahlili. Ayrim adabiyotlarda frazeologik birliklardagi so'zlar, avvalambor, o'zaro valentlik xususiyatlari tufayli erkin sintaksis munosabatlarida ekanligi aytib o'tiladi. Birinchi marta valentlik tushunchasini kiritgan fransuz tilshunosi L.Tenyer bo'lib, u valentlikni bevosita fe'l bilan bog'lagan[1]. S.D.Kasnelson valentlikni "so'zlarning o'zaro birikish xususiyati" sifatida taklif qildi va aniq sintaktik aloqalar ostida morfologiyaning sintaktik tomondan ifoda etilishi, sintaktik aloqalarning ichki leksik ma'nolari yashiringanligi", deb ta'kidlaydi[2]. Hozirgi vaqtda valentlik tushunchasi nafaqat verbosentrizm nuqtayi nazaridan, balki boshqa darajadagi nutq va til birliklarining boshqa qismlari bilan ham izohlanadi.

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, valentlik tushunchasi sintaktik tushuncha emas, balki semantik-grammatik tushunchadir. Boshqacha qilib aytganda, valentlik gap bo'lagining xususiyati emas, balki so'z turkumining, so'zning xususiyatidir [3]. Bunday valentlikni o'rganish dastlab nutq fe'llarida amalga oshirildi[4] so'ng holat fe'llarida ham o'rganildi. Tilshunos olimlar frazema birliklari o'rtasidagi

aloqani tanlanuv munosabati [5], bog'lashuv deb ham yuritadilar.

Narsa-buyumlarning xususiyatiga xos bo'lgan valentlikning erkin amalga oshirilishi sintaksis sohasiga tegishlidir. Valentlikning chegarasi yoki uning buzilishi frazeologiya sohasiga ham ta'sir etadi. Yaxlit frazeologik makon o'z-o'zini tashkil qiluvchi tizim sifatida til va madaniyatning semiotik vositalari sinergetik qonuniyatlar asosida rivojlanadi, o'zaro ta'sirini tashkil qiluvchi tizim sifatida semantik vositalarni tartibga solish va paradoksal, ammo asoslantirilgan jihatlari konfiguratsiyasi qabul qilingan voqelik elementlarining qonuniyatlariga muvofiq rivojlanadi [6] va agar tilning kombinator imkoniyatlari sintaktik tomondan o'rganilgan [7] bo'lsa, keyinchalik frazeologiyaning mavzusi tilning antikombinatorik qobiliyatini tashkil etadi. Ular atomli so'z birikmalarining leksik va grammatik tarkibiy qismlarining ma'nolarini "erkin sintaktik genotip" (N.F.Alefirenko atamasi) sifatidagi birikmalarining o'zaro ta'siri uning frazeologik birligi bilan bog'liqligini anglatadi [8]. Moslik fenomeni o'rganadigan sintaksisdan farqli o'laroq, frazeologiya "nomuvofiqlik" fenomeni sifatida ko'rib chiqiladi. Ularning asosini o'rganish (frazeologik birlikdagi ikkita mazmunli leksemalar) va frazeologik birikmalarining atom iboralarini o'rganish usuli bilan aniqlangan tillarning kombinatorial xususiyatlaridir. Bu xususda akademik V.V.Vinogradovning "frazeologizmlar til elementlarining kombinatsiyalaridir va o'ziga xos yaxlit semantik xususiyatga ega bo'lgan kommunikativ birlikdir", degan fikriga asoslanib, o'zbek tili frazeologizmlarining komponent tarkibini ko'zdan kechirish va undagi faol so'z komponentlar miqdori, darajasi, absolyut chastotasini aniqlash mumkin. Chunki frazeologiya birliklarning tarkibiy shakllanishi tilning grammatik qurilishi

va so'z-komponentlarining distributiv aloqalari ularning o'zaro bog'lashuv qonuniyatlariga asoslanadi [9].

Bu xususida A.Mamatov shunday yozadi: "frazeologik shakllanish frazeologizmlarning ichki tarkibini, tarkibiga ko'ra turlari, ularning mantiqiy asosi, qismlari o'rtasidagi grammatik va leksik munosabatlar, frazeologizmlar shakllanishining usul va vositalarini o'rganadi... Alohida olingan so'zlar mantiqiy asos sifatida qatnashib, so'zning ma'no asosiga ko'ra birikma shakllanadi. Bunda so'zning ichki bo'linish, ya'ni differentsiatsiya asosida so'zning ma'nosi birikma shaklida namoyon bo'ladi"[10].

Semantik sintaksis bilan ularni tashkil etadigan psixologik voqelikning ikkita tasviri semantik vaziyatni hosil qiladi. Frazeologik birikmalarda ikki mazmunli semantik birlashishi ularning yakkalanishi va yangi ma'nolarni shakllantirish qobiliyatini keltirib chiqaradi.

Frazeologik birliklar ham til sistemasida o'zining ifoda imkoniyatlari bilan farqlanuvchi til birligi sifatida o'rin tutadi. Frazeologizmlar garchi so'z birikmalari, jumalarga yaqin tursa-da, ma'no xususiyatlari bilan lug'aviy ma'noli birliklarga, leksemalarga o'xshaydi, chunki frazeologik birliklar ham tilda umumiy, imkoniyat sifatida turuvchi emik birlik sanaladi. F. de Sossyur "Umumiy tilshunoslik kursi" asarida sintagma, uning belgilari haqida so'z yuritir ekan, tilda shunday tayyor birikmalar borki, ularning uzual

xarakteri ma'nosi va sintaktik xususiyatidan kelib chiqadi. Ularini tayyorgarliksiz qo'llash mumkin emas, chunki bunday birikmalar tayyor holda, an'anaga ko'ra qo'llaniladi, – degan edi [11]. L.I.Royzenzon frazeologizmlarni leksik emas, balki sintaksis frazeologik shakllanish uchun "qurilish ashyosi" sanaladi desa [12], N.M.Shanskiy esa, konkret so'z birikmalariga asoslanishini ta'kidlaydi.

Tilshunos olim A.E.Mamatov esa, frazeologizmlar leksik sathdagi kombinatsiyalardan tashkil topadi, deb yozadi [13]. Bu haqda I.A.Fedosov ham fikr yuritadi va muallif leksik mezonni asosiy mezon sifatida qaraydi. Uning fikricha, "leksik mezonga ko'ra, ibora tarkibidagi tayanch (asosiy) so'zga qarab", uning uslubiy ma'nosi va xoslanishini aniqlash mumkin [14]. Mazkur fikrlarga tayangan holda B.Yo'ldoshev qo'llanmasida xudo so'zi ishtirok etgan iboralarni uslublarga xoslanganligini tahlil qilar ekan, uning kombinatsiyasiga to'xtaladi [16].

Frazeologik birliklar kamida ikki leksemadan tarkib topadi. "Fe'l frazemalarda tayanch a'zo fe'l leksema bilan, notayanch a'zo esa, asosan, ot leksema bilan, ba'zan boshqa turkum leksemasi bilan ifodalanadi. Fe'l frazemaning bog'lashuv imkoniyati avvalo uning tarkibidagi fe'l leksemaga qarab belgilanadi [17]". Masalan, tushmoq fe'l quyidagi leksemalar bilan kombinatsiyaga kirishadi va frazeologik birlik hosil qiladi:

Kombinatsiyaga kirisha oladigan so'z	Grammatik ko'rsatkich	Tayanch so'z
vasvasa	-ga	TUSHMOQ
vahima	-ga	
gap	-ga	
sarosima	-ga	
talvasa	-ga	
tashvish	-ga	
umidsizlik	-ka	
hayrat	-ga	

Har qanday chinakam shoir, yozuvchi uchun frazeologizmlar faqat fikr aytish, kechinmalarni ifodalash vositasigina emas, balki yashash tarzi, yashash shakli sifatida namoyon bo'ladi. Bugungi kun o'zbek adabiyoti vakillari orasida Ulug'bek Hamdam o'zining chuqur, sermazzmun roman va hikoyalari bilan xalq og'ziga tushgan yozuvchilardan biri bo'lib, uning "Muvozanat" romanida har bir qahramon nutqi o'ziga xos tabiatidan kelib chiqib tasvirlangan, personajlar nutqi tarkibida ham, muallif nutqida ham shunday frazeologizmlar ishlatilganki, ular g'oyaviy estetik vazifalarni bajarishga bo'ysundirilgan. Masalan, "dunyoni buzmoq", "ko'zga issiq ko'rinmoq", "ko'zining oq-uqorasi", "nari borib, beri kelmoq", "ko'ngilni buzmoq", "yer yorilmadi-yu, yerga kirmaslik", "yo'lga solmoq", "ko'ngilga yaqin" kabi frazeologizmlar u yoki bu uslubiy vazifani bajarishga xizmat qiladi. Shuni muhimki, ko'z komponentli frazeologik birliklar insonning cheksiz va turli-tuman his-hayajonini, fiziologik jarayonlarini ifodalashga xizmat qiladi, ularning asosiy qismi struktural jihatdan ot+fe'l tuzilishiga ega bo'lgan fe'l iboralardir. Masalan, ko'z yugurtirmoq iborasi ikki komponentli bo'lib, Sh.Rahmatullayev lug'atida quyidagicha izohlangan: Ko'z yugurtirmoq. Kim nimaga yoki kimga. Tez va yuzaki qaramoq. Varianti: ko'z(i)ni yugurtirmoq [18]. Masalan, Shunda "lop" etib xayoliga o'tgan yili yozda toshga bog'lab qiynaganlari – o'sha... sochlari patila-patila devonasifat yigit tushdi. "Ko'zlaringga suv to'lsinsenlarning!!!" – qariyaning miyasida qarg'ish chaqnadi (201). Misoldagi ko'zlariga suv to'lmoq frazeologizmi Sh.Rahmatullayev lug'atida keltirilmagan. Asardagi ko'zlariga suv to'lmoq frazeologizmi ichki kombinatsiya hosil qilib "o'lim tilamoq" ma'nosida qo'llangan. Bu frazeologizmda o'g'rilikda gumon qilinib, cho'ponlar tomonidan qip-

yalang'och holda yo'l yoqasidagi ulkan toshga chirmab tashlangan Amir uyat, xo'rlik, kaltak azobidan ham ko'ra tashnalikdan qattiq aziyat chekadi. Amirga suv berishmaganidan so'ng uni shu ahvolga solganlarni qarg'ashidagi "Ko'zlaringga suv to'lsin senlarning!!!" "frazeologizmidagi ko'z insonning ko'zi bilan bog'liq bo'lib, ko'zlariga suv to'lishi ya'ni "cho'kib o'lish"ga urg'u bermoqda. Qahramon suvsiz qolganligini boshqa yo'l bilan emas, aynan suvga g'arq bo'lishini istayotganligi bilan alamini olmoqchiligini ko'rsatadi. Yana bir misol: Axir, o'n gulidan biri ochilib ochilmagan sho'rlik bolajonlarining ko'zlariga loyqa to'lgunchaoshini oshab, yoshini yashab bo'lgan otaning joniga kelmaydimi o'sha qiron!(200). U ozib-to'zgan, soqollari o'sgan, qomati ham yuzi yanglig' so'lg'in, ayniqsa, ko'zlaridan nur-ma'no qochgan edi(151).

Misollardagi ko'zlariga loyqa to'lguncha, ko'zlaridan nur-ma'no qochgan edi frazeologizmlariga ham "o'lim" ma'nosi yuklatilgan. Bunday frazeologizmlar har qanday insonning tasavvuriga sig'avermagani singari, uni bu qadar ixcham va siqiq ifodalashning uddasidan ham har qanday ijodkor chiqqa olmaydi. Bu Ulug'bek Hamdam poetik individualligi samarasi va bu jarayonda u frazeologizmlardan mohirona foydalana olgan, individual-muallifga xos ibora yaratib, ifodaning yanada obrazli bo'lishiga erishgan.

Tahlil va natijalar. Umuman olganda, ko'z komponentli iboralarning paradigmatic va sintagmatic shakllanish jarayoni murakkab bo'lib, ularning mazkur xususiyatlari matnda, nutqiy vaziyatda yaqqolroq namoyon bo'ldi. Ko'z komponentli iboralarning paradigmatic va sintagmatic xususiyatlari tahlili natijasida quyidagi qisqa xulosalarga keldik:

-tilimizda ko'z komponentli fe'l, ot, sifat va kam bo'lsa-da, ravish iboralar shakllangan;

-ko'z komponentli iboralar matnda turli so'z o'yinlarini hosil qilib, o'zaro shakldoshlik xususiyatini namoyon etadi;

- yozuvchi ijodida ko'z komponentli iboralarining lug'atlarda qayd etilmagan variant va sinonimlari uchrashi kuzatildi [19].

Nazariy frazeologiya uchun mazkurizlanishlar kombinatorfrazeologiya obyekti tushunchasining yakuniy shakllanishiga yordam beradi. Xuddi frazeologik birliklarning shakllanish mexanizmini o'rganishda bo'lgani kabi, turli sinflarga mansub frazeologik komplekslarni o'zida mujassamlashtirgan va frazeologiya obyekti chegaralarini kengaytirishning to'g'ri yo'nalishini topish imkonini beruvchi asosiy xususiyatni aniqlash kabi masalalar kombinator frazeologiya muammolarining mohiyatini ochishga imkon beradi. Kombinator frazeologiyani muammolarini hal etishda frazeologik birliklarning fonematik darajasi, prosodik, morfem, morfologik, leksik, sintaktik, uslubiy xususiyatlari inobatga olinadi va o'rganiladi. Turli darajadagi bir nechta frazeologik birlik modellaritilning frazeologiyasiga xos bo'lgan morfosintaktik konstruktsiya, leksik bloklar, prosodik sxemani birlashtirish talab qilinadi. Frazeologik birlikni yaratishda turli sath birliklari va frazeologik kod modellarini tanlash harakatlari o'zaro bog'liqda amalga oshiriladi.

Xulosa. Frazeologik birliklarning kombinator xususiyatlari tahlil qilinganda ularning ikki jihati inobatga olinadi: 1) obrazli; 2) lisoniy omili.

Masalan, ilgari gohi-gohida bekorchilikdan bekasiga ko'z, bora-bora esa so'z otibvaqtini chog' qiladigan Alimqul sho'rlikning endi bosh qashlashga qo'li tegmasdi (M. 213). Ko'z otmoq – ko'zining bir chekkasi, kinoya, kesatiq bilan qaramoq. So'z otmoq – tegishib yoki jahlini chiqarish uchun kinoya, kesatiq ma'noli gap, so'z aytmoq; piching qilmoq. Vaqtini chog' qilmoq – yaxshi kayfiyatli, xursand holatni kechirmoq, xursandchilik qilmoq. Mazkur frazeologik birliklar matn qurshovida "ko'z, bora-bora esa so'z otib" tarzida qo'llangan bo'lib, obrazli omil ta'sirida emotsional-ekspressiv bo'yodkorlikni ta'minlamoqda. Uch frazema bir gap tarkibida yozuvchining mahorati bilan bir butunlikni tashkil qilmoqda: ko'z otibvaqtini chog' qiladigan; so'z otibvaqtini chog' qiladigan.

Lisoniy omil ta'sirida o'rgansak, unda fonetik jihatdan ko'z, so'z (o'z) bir xilohangda, maromda aytiladi va bunda ko'z, so'z bir chiziqlikni ushlab turadi. Shu bilan Alimqulning odob-axloq doirasiga sig'maydigan, behayo holatini ta'kidlash, tovushlar ohangi personajning ham qarash, ham gapirish manerasini o'zgarayotganini, ritmning ta'kidi, bekaqa bo'lgan munosabatni ko'rsatib kelmoqda. Morfologik jihatdan [N+V] modelidan hosil bo'lgan. Umumiy holatda "ko'z, bora-bora esa so'z otibvaqtini chog' qiladigan" birliklari (Ib[N+V2] → Ib[N(eb3+k3)+Sq(Adj+V1)]) modelini yuzaga keltiradi [20].

Bosh qashlashga qo'li tegmaslik – xayol surish, bosh qotirish, umuman, biror ishni bajarishga vaqti yo'q; qo'li band.

Obrazli omil: Mazkur butunlik "bosh qashimoq" (noilojlikdan nima qilishini bilmay o'ylab qolmoq, xayol surmoq, bosh qotirmoq) va "qo'li tegmaslik" (biror ishni bajarishga vaqti yo'q; qo'li band, ish bilan band) kabi ikki frazemaning kombinatsiyasidan hosil bo'lib, oldin xo'jayinining xotini Zahro odobsiz, behayo, xizmatchi Alimqulga bo'lgan moyilligi, keyin Yusuf kelgandan so'ng Alimqulga bo'lgan e'tiborsizligi tufayli Zahro atayin unga haddan ko'p vazifani yuklanganligiga urg'u beradi. Shu sababli ham adib ikki frazemani bir butunlikda mazmunni bo'rttirib ko'rsatish uchun qo'llaydi.

Lisoniy omil: Ib[N(k1)+V3(K4)]+Ib[N(k1)+V3(b)] modelidan hosil bo'lib, kinoyaviy-pragmatik mazmun ifodalash uchun xizmat qilgan. Ushbu frazemaga nutqiy vaziyat talabi bilan salbiy mazmun yuklatilgan.

"Ey xudoyim, meni hatto bolalarimga qarattirib qo'ymay, omonatingniyoqda ado yurgan holimda olgil!" deya duolar qilguvchi edim. Buni anglagani zahoti bir muddat nest bo'lib qotib qoldi (M.233).

Omonatingni oyoqda ado yurgan holimda olgil -ish-harakat, voqe-hodisaning oxiriga yetkazmasdan, yurib turgan paytda jonini olmoq, vafot etmoq, olamdan o'tmoq.

Obrazli omil: Mazkur butunlik "omonatingni ol" (vafot etmoq, olamdan o'tmoq) va "oyoqda ado yurmoq" (tetik yurgan, tashvish, dard orqasidan holdan toymagan, tamom bo'lmagan) kabi ikki frazemaning kombinatsiyasidan hosil bo'lib, asarning bosh qahramoni Yusufning necha yildan beri to'shakda mixlanib yotgan enasining nolasi "meni jonimni tezroq ol!" degan pragmatik ma'noni shakllantirish uchun qo'llanilgan.

Lisoniy omil: Ib[N(eb2+k3)+Sq(Av+V1)+N(eb1+k5)+V(m2+pnb2)] modelidan hosil bo'lib, ushbu frazemada muallif ekspressivlikni kuchaytirish maqsadida "omonat, oyoq, ado, hol, ol" dagi "o" tovushning uyg'unligi, o'z navbatida, mazmunga bog'liq holda obraz nutqining ohangi, obrazning holati, iltijosini ta'sir kuchini orttirish uchun xizmat qilgan. Shuningdek, kampirning bir tomondan, jo'shqinligi, qat'iyatligi, keskinligi, ikkinchitmondan, yoqimlilik, mehribonligi, mehnatkashligi singari qator emotsionallikni ifodalashga yordam beradi.

Nest bo'lib qotib qolmoq – bir muddat hech narsani anglamaslik, o'zini bilmaydigan holda, hushidan, o'zidan ketgan ahvolga tushish.

Obrazli omil: ushbu frazema orqali muallif Yusuf uchun qadrl, butun borlig'i bo'lgan, hech qachon o'lmaydigan deb o'ylagan enasining vafot etganligi haqidagi xabarni eshitgach tushgan ahvoliga urg'u berib, uning qotib qolishidan ham qattiqroq ezilganligini ifodalamoqda. Muallif qotib qoldi deyishi mumkin edi, ammo uning ezilish holatini yanada bo'rttirish maqsadida tojik tilidan olingan "nest shud"ni "nest bo'lmoq" tarzida qo'llagan.

Lisoniy omil: Ib[Sq(M+V2)+Kfsq(V2+V(zu1+pnb1))] modelidan hosil bo'lib, frazemada ravishdosh – ibqo'shimchasining ketma-ket qo'llanilishi uslubiy g'alizlikni keltirib chiqarmagan, aksincha, obrazning holatini bo'rttirib ifodalash uchun qo'llanilgan.

Nima bo'lgandayam, jazirama saratonda g'ir etib esgan sarin shabodadek jamiyaturo kezib qolgan bu toza nafas ko'pchilikning anchadan buyon shodlik ko'rmagan tund yuzlariga tabassum rasmini chizabildi (M.236).

Tabassum rasmini chiza bilmoq – kuldirmoq, quvontirmoq, xursandchilik ulashmoq.

Obrazli omil: bunda poraxo'rlik va tanish-bilishchilikning ramzi bo'lib qolgan Tursunovning siyosiy faoliyatiga nuqta qo'yilishi Yusuf va boshqalarning ruhiyatidagi quvonchni ifodalash uchun mohirona qo'llangan. Muallif tabassum o'rniga kulgi, shodlik, quvonch kabi so'zlarni qo'llashi mumkin edi, ammo axborotning ta'sir kuchini oshirish uchun aynan tabassumning (uning rasmi yo'q, mavhum tushunchaning) rasmini chiza olish qobiliyatiga ega bo'lish darajasini ko'rsata bilgan hamda tabassum rasmi, rasmini chiza bilmoq kabi kombinatsiyani mahorat bilan qo'llagan.

Lisoniy omil: Ib[N(k2)+N(eb3+k3)+Kfsq(V2+V(zu1+pnb3))] modelidan hosil bo'lgan frazema axborotning izchilligini tashkil qiladigan tovushlar (tabassum, rasm, chiz) ketma-ketligi ritm va ma'no yaxlitligini hosil qilgan. Bu esa kitobxonga estetik ruh, zavq bag'ishlagan. Bu jarayonning mahorat darajasida

amalg oshirilishida ijodkorning individualligi muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR

1. Кунин А. В. Фразеология современного английского языка. – М.: Международные отношения, 1996. 381 с.
2. Черданцева Т. З. Язык и его образы. Очерки по итальянской фразеологии. – М.: Изд-во ЛКИ, 2007. 168 с.
3. Алефиренко Н.Ф. Фразеология и когнитивистика в аспекте лингвистического постмодернизма. Монография. – Белгород, 2008. 152 с.
4. Соколова Г. Г. Фразообразование во французском языке. – М.: Высшая школа, 1987. 144 с.
5. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / вступ. ст. и общ. ред. В. Г. Гака. М.: Прогресс, 1988. –С.656.
6. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление. М.: Едиториал УРСС, 2002. –С.220.
7. Кучкортоев И. Сўз маъноси ва унинг валентлиги. –Тошкент: Фан, 1977. – Б. 71.
8. Кучкартаев И. Валентный анализ глаголов речи в узбекском языке. – Ташкент: Ўқитувчи, 1977.
9. Расулов Р. Ўзбек тилидаги ҳолат феъллари ва уларнинг облигатор валентликлари. – Тошкент: Фан, 1989.
10. Степанов М.Д., Хельбиг Г. Части речи и проблемы валентности в современном немецком языке. – Москва: Высшая школа, 1978. – С.154.
11. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тилида феъл фраземаларнинг боғлашуви. – Тошкент: Университет, 1992.
12. Мамудян М. Лингвистика. - М.: Прогресс, 1985. –С. 102.
13. Алефиренко Н. Ф., Золотых Л. Г. Проблемы фразеологического значения и смысла (в аспекте межуровневого взаимодействия): монография. 2-е изд-е, испр. и доп. - Астрахань: Астраханский университет, 2004. 296 - С. 3.
14. Жуков В. П. Об управлении при глагольных фразеологизмах русского языка // Филологические науки. 1971. №1. С. 14.
15. Виноградов В.В. Избранные труды: Лексикология и лексикография. М., 1977. -С.48.
16. Соссюр Ф. де Курс общей лингвистике. – Труды по общему языкознанию. – Москва: Прогресс, 1977. – С.157
17. Ройзензон Л.И. Синтаксис и фразеология // Проблемы синтаксиса. –Львов, 1963. – С.49.
18. Маматов А.Э. Ўзбек тили фразеологизмларнинг шаклланиши масалалари: Филол.фан.докт.дисс..автореф. – Тошкент, 2000. –Б. 37.
19. Федосов И.А. Функционально-стилистическая дифференциация русской фразеологии. – Ростов –на-Дону, 1977. – С. 69.
20. Йўлдошев Б. Фразеологик услубият асослари. – Самарқанд, 1999. –Б. 27.
21. Рашидова У. Ўзбек тилидаги соматик ибораларнинг семантик-прагматик таҳлили (кўз, қўл ва юрак компонентли иборалар мисолида): филол.фан. бўйича фалсафа докт. (PhD) диссер. – Самарқанд, 2018. – 52 б.
22. Ҳамдам У. Мувозанат. – Тошкент , 2007. – 251 б.